

til Stede, men hele dette gamle Haandværkersamfund sprængtes af Storindustriens Fremtrængen. I Stedet for den selvstændige Mester faar vi nu i stort Omfang det upersonlige Aktieselskab, i Stedet for Svenden med Udsigt til Selvstændighed, med Udsigt til at blive Mester, faar vi nu Arbejdermasserne, der ingen Udsigt har til økonomisk Selvstændighed, og idet der opstaar en egentlig Driftsherre-Klasse, afbrydes efterhaanden den sociale Forbindelse mellem Arbejdsgiveren og Arbejderen, og denne Driftsherre-Klasse, der staar som Repræsentant for den sjælløse Kapital, vænner sig meget hurtigt til at se paa Arbejderstanden, paa Arbejdet, som en Driftsomkostning paa samme Maade som andre Driftsomkostninger, som det kommer an paa at faa saa lave som overhovedet muligt. Spørgsmaalet behandles af denne Driftsherre-Klasse op gennem Tiderne paa kort Sigt, man er ikke i Stand til at se saa langt ud i Fremtiden, at man tilstrækkeligt værdsætter den samfundsmæssige og produktionsmæssige Værdi af en oplyst og sund Arbejderstand, der ikke er for tidlig oplidt, og derfor er Storindustriens sociale Historie i Virkeligheden Historien om, hvorledes hvert eneste Fremskridt i social Henseende, det være nok saa berettiget, maa fravristes Kapitalens Ejere. Og hvilken Indflydelse havde denne Udvikling paa Arbejdernes Sind og paa deres Stilling, efterhaanden som Storindustrien brød igennem, hvilken Interesse kom Arbejderen til at føle for den enkelte Storbedrift, hvori han udførte sit Arbejde, hvilken Interesse knyttede der sig for ham til at gøre det mest mulige og udføre det bedst mulige Arbejde? Een Ting vil jeg sige er forstaaelig, det er forstaaeligt, at mangen en Arbejder kom til at se saaledes paa det, at det sikre Resultat af det bedst mulige og størst mulige Arbejde i Virkeligheden var et større Udbytte ved Aarets Slutning til de Aktionærer, der aldrig nogen Sinde havde set den Fabrik, hvori han arbejdede, det sikre Resultat var højere Kurser paa Børsen for de Aktier, som Aktionærerne sad inde med, det sikre Resultat var højere Tantième til Direktion og Bestyrelse. Derfor vil jeg mene, at den moderne Organisation af Industrien, som vi har set vokse frem paa den Maade, jeg her har nævnt, i Virkeligheden i sig bærer Spiren til en Kamp, som til syvende og sidst betegner en Undergravning af Samfundets produktive Kraft.

Det er klart, at det skadelige i hele denne Udvikling, der fuldbyrdes op igennem det 19de Aarhundrede, efterhaanden

maatte blive aabenbar for flere og flere. Derfor ser vi ogsaa, hvorledes man fra Regeringernes Side selv i overordentlig konservativt styrede Lande i Slutningen af forrige Aarhundrede gør Tilløb til Reforme, der skal bygge Bro mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Der gøres Forsøg med saakaldte Arbejderkamre, med Arbejderudvalg. Forsøgene var dog overfladiske og medvirkede i det hele kun yderligere til at skabe Mistanke fra Arbejdernes Side overfor Kapitalen og Arbejdsgiverne.

Hermed glider vi ind i den Periode, der kendetegnes ved Strejker og Lockouter, der bliver mere og mere omfattende og mere og mere ødelæggende for Samfundet. Heroverfor søger Samfundet at værne sig gennem Forligsinstitutioner, der skal stifte Fred mellem Parterne, Institutioner, der i akutte Situationer kan virke som Formidlere mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, mellem Arbejdere og Kapital, men hvis Opgave i det lange Løb er ganske uløselig, fordi de i deres Virksomhed maa tage deres Udgangspunkt ikke i Retssynspunktet, men i de økonomiske Magtforhold i det hele.

I dette Forhold, som jeg her har skitseret, sker der nu en ejendommelig Ændring hen imod Krigens Slutning. Paa det Tidspunkt, da det baade her i Landet og i andre Lande var almindeligt i Pressen at se Bemærkninger om, at Spørgsmaalet om, hvem der skulde vinde Verdenskrigen, nu vilde blive afgjort hjemme i Fabrikkerne, begyndte man i de forskellige Lande at faa Forstaaelse af, at for at det yderste skal kunne naas i Fabriksindustrien, maa man give Arbejderne en anden Stilling i Bedrifterne, det yderste naas kun ved at drage Arbejderne med ind i Bedriftens Organisation. Det sker paa forskellig Maade i næsten alle de store krigsførende Lande og i et saadant Omfang, at da Krigen var forbi, var det utænkeligt i disse Lande at vende tilbage til Tilstanden før Krigen i arbejdsmæssig Forstand. Og i den ejendommelige Stemning, som den første Tid efter Krigens Afslutning medførte, fandtes i alle Lande og, jeg kan sige, i alle Lejre af Befolkningen Sindene opladte for en Tankegang, der gik ud paa, at nu maatte man se at finde et fælles Grundlag for Arbejdernes og Arbejdsgivernes Interesse til Gavn for Produktionen. I nogle Lande blev der gennem Revolutionerne fremtvunget Nyordninger, i andre Lande naede man dem gennem fredelig Forhandling, og atter i andre Lande toges Spørgsmaalet op til grundig Udredning og grundig Undersøgelse, men